ДВИЖЕНИЕ ЗА НАЦИОНАЛНА КАУЗА (ДНК)

Кауза, по-голяма от самите нас.

НАЦИОНАЛНА РАМКА ЗА ДЕМОГРАФСКО ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ НА БЪЛГАРИЯ

Пакет от мерки за привличане и задържане на човешки капитал и създаване на условия за устойчиво семейно и репродуктивно поведение у нас

Обосновано предложение за внасяне до Министерски съвет

Базирано на сравнителен анализ на политиките за привличане на завръщаща се миграция в 17 европейски държави (2004–2026 г.), заедно с *критична обосновка на въздействието на различните политики, базирана на 40-годишен европейски и международен опит.*

ДВИЖЕНИЕ ЗА НАЦИОНАЛНА КАУЗА

Октомври 2026 г.

ЗА ВНОСИТЕЛЯ

Сдружение „Движение за национална кауза“ (ДНК) е гражданска организация с десетгодишна история, посветена на най-сериозното предизвикателство пред бъдещето на България — демографската криза. От създаването си през 2016 г., ДНК работи за изграждането на национален отговор на проблема и икономическите последствия от него основно чрез Bulgaria Wants You - иновативната платформа за привличане и задържане на българите в България, кампанията за насърчаване на раждаемостта “Направи го сега“ и редица други инициативи и проекти.

В основата на предложението на ДНК стои разбирането, че демографската политика не трябва да се основава на еднократно финансово стимулиране, а на създаване на устойчиви условия за живот, работа и отглеждане на деца в България. Сдружението не подкрепя моделите, основани на директно предоставяне на пари „на ръка“ като основен инструмент за стимулиране на раждаемостта. Международният опит показва ограничената ефективност на подобен подход, особено когато финансовите стимули не са част от по-широка система от политики. Поради това настоящият пакет не е изграден върху логиката на еднократните плащания, а върху мерки, които създават дългосрочен икономически стимул и предвидимост за хората.

Сред основните инструменти в тази политика са данъчните облекчения — както за младите хора и семействата, които живеят и работят в България, така и като инструмент за привличане на потенциално завръщащи се българи и други специалисти, които могат да изберат страната за живот и професионална реализация. Този подход прехвърля фокуса от еднократната държавна помощ към създаването на условия, при които работещите хора разполагат с повече собствен ресурс и имат по-силен стимул да изберат България като място за живот, работа и семейство.

По отношение на раждаемостта ДНК изхожда и от друг ключов принцип: целта на демографската политика не трябва да бъде преследването на абстрактна или нереалистична цел, а защитата и устойчивото поддържане на вече постигнатия резултат. Според последните данни на Евростат за 2024 г., България има най-високия общ коефициент на плодовитост (TFR) в Европейския съюз — 1,72 живи раждания на жена, за трета поредна година. Българските жени също раждат първото си дете на най-ниска средна възраст в ЕС — 26,9 години. България следва да насочи политиките си към дългосрочно поддържане на общ коефициент на плодовитост (TFR) над 1,5, вместо да изгражда стратегията си около неуспешното преследване на равнището от 2,1. Това означава да се идентифицират и премахнат факторите, които биха могли да доведат до спад на раждаемостта, и да се създадат условия, позволяващи на хората да реализират желанието си за деца.

Настоящият документ представя визията на Сдружение „ДНК“ за политики в две ключови направления на демографската устойчивост — привличане и задържане на човешки капитал и създаване на условия за устойчиво семейно и репродуктивно поведение в България.

Предложението е плод на десетгодишната изследователска работа на ДНК и представя конкретен законодателен пакет, базиран на сравнителен анализ на политики в 17 европейски държави и съобразен с българската институционална и фискална реалност.

Демографското възстановяване на България е най-важният въпрос за националната сигурност, икономическия растеж и бъдещето на страната ни. Демографската криза не може да бъде преодоляна с пасивни социални помощи, а изисква превръщането на демографията в надминистерска политика за човешкия капитал.

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящата рамка стъпва върху сравнителен анализ на политиките за привличане и задържане на население в 17 европейски държави, както и върху задълбочен одит на ефективността на публичните разходи и административния модел у нас.

Предложеният пакет е структуриран в три взаимосвързани направления, които заедно формират рамката за демографска устойчивост на България.

I. ПРИВЛИЧАНЕ И ЗАДЪРЖАНЕ НА ЧОВЕШКИ КАПИТАЛ

Мерките в това направление имат за цел да създадат конкурентни условия за живот и професионална реализация в България, да улеснят завръщането на българската диаспора и едновременно с това да отворят страната, освен към привличането, но и задържането на човешки капитал.

Приоритет за 2027 г.

Мярка 1. Въвеждане на 5-годишно данъчно облекчение за завръщащи се български граждани, лица с български произход и граждани на ЕС
Създаване на предвидим и дългосрочен финансов стимул за българи с разнообразна експертиза, които избират да се завърнат и да живеят, работят и развиват бизнес в страната (с минимум 2 години уседналост в чужбина) - мярка по модела на Хърватия, в сила от 1 януари 2025 г. Лицето първо плаща данъка по общия ред (10% ДДФЛ), след което НАП възстановява сумата. Облекчението може да се ползва само веднъж в живота на лицето, проследявано чрез ЕГН в база данни на НАП по модела на Полша („Ulga na powrót“).

При първата година на действие в Хърватия (~3,9 млн. население): 13 000+ завръщания. Пропорционално за България (~6,5 млн.): прогноза за 18 000–22 000 завръщания годишно при достатъчна информираност за мярката.

Защити срещу злоупотреби
Мярката е структурно проектирана да предотвратява формално завръщане без реално оставане. Защитните механизми, всеки от които е базиран на европейски прецедент, включват:

- **Постпейдж механизъм (възстановяване, не освобождаване) — модел Хърватия.** Облекчението не се прилага като предварително освобождаване на работодателя, а като годишно възстановяване след подаване на годишна данъчна декларация и доказан осигурителен принос. Лицето първо плаща данъка по общия ред (10% ДДФЛ), след което НАП възстановява сумата. Това механично елиминира сценария на формална регистрация без реална трудова активност.
- **Клаубек с лихва при ранно напускане — модел Италия (Decreto 209/2023).** Ако лицето престане да бъде данъчен резидент на България преди да изтече 5-годишният период, дължи ретроактивно възстановените суми за всички години, в които се е възползвало, плюс законната лихва. Това трансформира декларативния акт на завръщане в обвързващ дългосрочен ангажимент. Без допълнителни наказания (по италианския модел), за да не се претоварват добросъвестните граждани, които срещат непредвидени житейски обстоятелства.
- **Тристранен тест за данъчно резидентство — модел Италия.** За достъп до облекчението не е достатъчна само регистрация на постоянен адрес. Изисква се

изпълнение и на трите елемента: (а) минимум 183 дни реално присъствие в България годишно, документирано чрез банкови транзакции, ползване на здравни услуги и местни разходи, които НАП може да проследи; (б) център на жизнените интереси в България (семейство, основна трудова или предприемаческа активност, основни активи); (в) регистрация на постоянен адрес в ГРАО. Само регистрация без другите два елемента не е достатъчна.

- **Анти-интра-групово трансферно правило — модел Италия.** За лица, които се завръщат при същия работодател или при работодател в същата корпоративна група, при който са били назначени в чужбина, минималният период в чужбина се удължава от 2 на 6 години (7 години ако преди заминаването са били назначени в България при същата група). Това предотвратява злоупотребата, при която международни компании номинално преместват служители без реална релокация — служителят остава да работи дистанционно за същата компания, но „на хартия“ е в България. Това е реален проблем, документиран в италианския опит преди реформата от 2024 г.
- **Самодекларириране с лична отговорност — модел Полша и Италия.** Облекчението се претендира чрез декларация на лицето в годишната данъчна декларация (а не автоматично от работодателя). Декларацията се подава под отговорност по чл. 313 от Наказателния кодекс за деклариране на невярна информация пред държавен орган. Това прехвърля бремето на доказване върху лицето, което иска облекчението, и същевременно дава на НАП правно основание за санкции при умишлено невярно деклариране.
- **Правило „само веднъж в живота“ — модел Полша („Ulga na powrót“).** Облекчението може да се ползва само веднъж в живота на лицето, проследявано чрез ЕГН в база данни на НАП. Това предотвратява многократно използване на мярката от лица, които циклично заминават и се връщат.
- **Задължителен осигурителен принос.** Лица, които получават освобождаване от ДДФЛ, са задължени да плащат пълни осигурителни вноски в българската система (ДОО, ДЗПО, здравно осигуряване). Това гарантира, че държавата получава осигурителен принос дори когато не получава данъчен приход, и предотвратява сценария на работа „на черно“ по време на освободения период. Това е оригинална българска специфика, която допълва европейските модели.

Защо тези механизми не са дискриминационни

Всеки от изброените механизми се прилага на база поведение и данъчно резидентство, не на база национален произход или гражданство. Прилагат се еднакво за български граждани, потомци по произход и (теоретично) за чуждестранни данъкоплатци, които биха се квалифицирали по тристранния тест. Това следва испанския „Beckham Law“ модел и италианския „regime impatriati“, и е напълно съвместимо с правилата на ЕС за свободно движение и недискриминация.

Очакван резултат

При първата година на действие в Хърватия (~3,9 млн. население): 13 000+ завръщания. Пропорционално за България (~6,5 млн.): прогноза за 18 000–22 000 завръщания годишно при достатъчна информираност за мярката.

Фискален разход

При 5 000 нови завръщащи се годишно при средна заплата ~€1 074/месец, едногодишният фискален разход е ~€6,65 млн. (загубен данък при ставка 10%). За 5 години — ~€33,24 млн. Това е скромен публичен разход, който при сравнително малък мащаб на завръщащите се произвежда измерим макроикономически ефект. Защитните механизми, описани по-горе, допълнително редуцират реалния фискален разход чрез клаубек на сумите при ранно напускане.

Мярка 2. Данъчно облекчение за лица до 29 години, които живеят и работят в България

Насочено към задържане на младия човешки капитал в страната и създаване на по-добри условия за професионален старт и икономическа самостоятелност. Предлага се данъчно облекчение за лица до 29 години, които живеят и работят в България, с цел задържане на младия човешки капитал в страната и създаване на по-добри условия за професионален старт и икономическа самостоятелност. Облекчението да се прилага по прогресивен модел за първите пет години от трудовата реализация – 100% освобождаване от данък върху доходите през първата година, 75% през втората и третата година и 50% през четвъртата и петата година, за доход до определен годишен праг. Мярката може да бъде достъпна както за млади хора, които вече живеят и работят в България, така и за млади българи, които се завръщат в страната.

Полша прилага т.нар. Ulga dla młodych („облекчение за младите“), при което лицата под 26 години са освободени от данък върху определени доходи от трудова дейност до годишен праг от 85 528 PLN (€19 500). Мярката е насочена към намаляване на данъчната тежест в началото на професионалния път и улесняване на икономическата самостоятелност на младите хора.

Португалският модел IRS Jovem е още по-близък до предлаганата за България схема. От 2025 г. той обхваща работещи лица до 35 години и предоставя прогресивно данъчно освобождаване в рамките на първите десет години на получаване на трудови доходи: 100% през първата година, 75% през втората до четвъртата, 50% през петата до седмата и 25% през осмата до десетата година. Освободеният доход е ограничен до 55 пъти IAS, което през 2025 г. е €28 737,50.

Защити срещу злоупотреби

Прогресивният данъчен режим за млади хора създава няколко специфични риска: формално придобиване на право непосредствено преди изтичане на възрастовия праг, комбиниране с други данъчни облекчения и трансформиране на доходи с цел включването им в обхвата на облекчението. За ограничаване на тези рискове се предвиждат следните защитни механизми:

- **Възраст към момента на започване на първата квалифицирана трудова дейност.** Лицето трябва да е под 28 години към момента на започване на първата квалифицирана трудова дейност в България. След придобиване на правото прогресивната схема се прилага за целия 5-годишен период, независимо от последващото навършване на 28 години. Това предотвратява необходимостта лицето да подновява или доказва правото си всяка година.
- **Несъвместимост с Мярка 1 за един и същ период.** Лица, които ползват прогресивния данъчен режим за млади хора, не могат едновременно да ползват Мярка 1 – 5-годишно пълно освобождаване от данък, за същия период. Лицето избира една от двете схеми, като не се допуска комбиниране на облекченията.
- **Таван на освободения доход.** Освобождаването се прилага до определен годишен праг – **€15 000**. Доходите над този праг се облагат по общия ред. Така мярката остава насочена към подкрепа на младите хора в началото на професионалния им път, без да предоставя неограничена данъчна преференция при високи доходи.
- **Условие за реална трудова дейност.** Облекчението се прилага само за доходи от действително извършена квалифицирана трудова дейност и не обхваща доходи, които са изкуствено преструктурирани или преоформени с цел попадане в режима.

- **Клауза за ранно напускане на страната.** При предсрочно прекратяване на условията за ползване на мярката, включително при установено трайно преместване на данъчното местожителство извън България, се предвижда механизъм за възстановяване на неправомерно ползваното данъчно облекчение, включително съответните лихви.
- **Самодекларирane с лична отговорност.** Облекчението се заявява с годишната данъчна декларация при условията и по реда на ЗДДФЛ, като лицето носи отговорност за достоверността на декларираните обстоятелства.
- **Правило „само веднъж“.** Правото на ползване на прогресивния данъчен режим се предоставя еднократно за едно физическо лице и се проследява чрез ЕГН, независимо от последваща промяна на работодателя или вида на квалифицираната трудова дейност.

Мярка 3. Публичен фонд за признаване на чуждестранни дипломи и квалификации

Създаване на годишен публичен фонд, който да намалява финансовите и административните бариери пред българи, завръщащи се от чужбина, и чуждестранни специалисти, които искат да работят в България. Фондът да покрива или частично компенсира разходите за превод и признаване на чуждестранни дипломи и квалификации, като за професии с установен недостиг се въведе ускорена процедура за признаване в срок до 30 дни, а за регулирани професии от държави с действащи механизми за взаимно признаване – автоматично признаване.

Препратка към европейския опит — Хърватия
През април 2026 г. Министерството на демографията и имиграцията на Хърватия стартира публичен конкурс от €25 000 за покриване на разходите за превод на чуждестранни университетски дипломи и квалификации на хърватски, за да може да се извърши правилно процесът на признаване.

Препратка към европейския опит — Гърция
Гръцкото правителство е въвело автоматично признаване на специалности за лекари, работещи в САЩ, UK, Канада, Швейцария, Австралия и Нова Зеландия. Това е изключително ефективна целева мярка за професии с критичен недостиг.

Защити срещу злоупотреби
За мярката за признаване на дипломи рискът от злоупотреби е специфичен — фалшиви или фалшифицирани документи, или признаване на квалификации от непризнати институции в чужбина. Защитните механизми включват:

- **Верификация при източника.** За дипломи от държави без реципрочна договорка, НАЦИД извършва пряка проверка при издаващата институция (academic verification) преди признаването. Това е стандартна международна практика, която предотвратява признаването на фалшиви или фалшифицирани документи.
- **Списък на признати институции.** Поддържан от МОН списък на акредитираните институции в чужбина, чиито дипломи се признават по ускорена процедура. Дипломи от институции извън списъка преминават през стандартна (а не ускорена) нострификация.
- **Реципрочни договорки за регулирани професии.** Автоматичното признаване (по гръцкия модел за лекари) се прилага само за конкретни регулирани професии и само за списък от държави с надеждни и проверени образователни системи (предимно ОИСР държави).
- **Финансиране само на действителни разходи.** Публичният фонд от €0,51 млн. възстановява разходи срещу представени фактури от лицензирани преводачески

агенции и от НАЦИД, а не като фиксирана сума на лице. Това предотвратява злоупотреба чрез завишени или фиктивни разходи.

Мярка 4. Roadshow събития сред българските общности в чужбина за насърчаване на завръщането в България – работни възможности от бизнеса и мерки за завръщане от държавата

Българският бизнес изпитва критичен и растящ дефицит на квалифицирана работна ръка във всички високотехнологични, производствени и инженерни сектори. Същевременно над 2 милиона български граждани живеят и работят зад граница. Досегашните държавни опити за връзка с диаспората се свеждаха до пасивни, бюрократични и некоординирани инициативи с нисък бюджет и нулева успеваемост. Най-бързият път към компенсиране на отрицателния естествен прираст е постигането на положителен механичен прираст чрез привличане на икономически активни хора – българи от чужбина, граждани на ЕС и граждани на трети държави, които имат потенциал да допринесат за развитието на страната.

В същото време **Bulgaria Wants You** натрупа уникален международен опит, организирайки мащабни roadshow събития в ключови европейски центрове (Лондон, Мюнхен, Виена, Берлин, Париж, Мадрид и др.), които събраха десетки хиляди българи с конкретни предложения за работа от водещи компании в България.

Описание на предложението

Превръщане на изолираните инициативи в **институционализирана държавно-частна Roadshow програма**, управлявана чрез публично-частен консорциум между държавата и работодателските организации, оглавяван оперативно от експертизата на платформата Bulgaria Wants You и Сдружение ДНК.

Целта е държавата да осигурява системно, ежегодно представяне на работните възможности у нас директно пред българските общности и студенти в чужбина, съчетано с новите държавни пакети за завръщане (данъчни облекчения, подкрепа за семействата и ускорена нострификация).

Препратка към европейския опит — Ирландия (*Global Irish Strategy*)
Ирландското правителство субсидира регулярни кариерни изложения в САЩ и Великобритания, свързващи ирландската диаспора с технологични компании в Дъблин. Мярката бе ключът за икономическия скок на Ирландия през последните десетилетия.

ДВИЖЕНИЕ ЗА НАЦИОНАЛНА КАУЗА

Препратка към европейския опит — Гърция (*Rebrain Greece*)
Държавна кампания с roadshow събития в Лондон и Амстердам, насочена към завръщането на висококвалифицирани медицински, IT и инженерни кадри чрез данъчни облекчения и директен контакт с работодатели.

Ясно разпределение на финансовата отговорност (Споделен модел):

- **Роля на държавата (Публичен ресурс):** Държавата подпомага единствено пряката инфраструктура зад граница — **наема на престижните конгресни зали, сцена, озвучаване, мултимедия и техническо обезпечаване** в целевите европейски градове.

- **Роля на Bulgaria Wants You и бизнеса (Частен ресурс):** Всички останали оперативни разходи — цялостната организационна логистика, възнагражденията на оперативния екип, международните медийни кампании, маркетинга и привличането на българите в чужбина — се **поемат изцяло от ДНК чрез таксите от участие от компаниите-изложители** (корпоративния консорциум от водещи работодатели).

Необходим публичен ресурс: Държавен бюджет от **€800 хиляди годишно** за покриване на инфраструктурните разходи за залите и техниката за 6 до 8 мащабни международни форума годишно.

Възвращаемост на инвестицията (ROI): При привличане на 1 000 квалифицирани специалисти годишно със средна брутна заплата от €2 000/месец, държавата получава обратно над **€7.2 милиона годишно** под формата на преки осигуровки и ДДФЛ. Инвестицията на финансовото министерство само за залите се изплаща над **4.8 пъти още през първата година**!

Защити срещу злоупотреби и прозрачност

- **Измерими показатели за успех (KPIs):** Публичното финансиране за всяко roadshow събитие се отпуска срещу конкретно отчетени метрики: брой регистрирани участници от диаспората, брой проведени интервюта и брой реално сключени трудови договорености за завръщане.

- **Дигитален проследяващ модул:** Интеграция с Единния национален портал, където всеки кандидат от чужбина следи статуса на кандидатстването си и възползването от пакета с държавни облекчения.

- **Прозрачни обществени поръчки за логистика:** Прилагане на рамкови споразумения с авиокомпании и събитийни центрове с предварително одитирани тавани на разходите.

Мярка 5. Улесняване на установяването в България на хора с български произход

Разширяване на възможностите за завръщане и установяване в България на хора с български произход, които не притежават българско гражданство, но имат български родители или баби и дядовци. Предложението е за промени в Закона за българското гражданство и ЗДДФЛ, които да дадат на потомците на български граждани до второ поколение по-лесен достъп до опростена процедура за получаване на разрешение за пребиваване, както и данъчни облекчения при установяване и работа в България, съобразени с предвидените стимули по Мярка 1.

Не можем да говорим за привличане и завръщане на български граждани и потомци на българи, докато административни изисквания на практика възпрепятстват самото възстановяване на гражданството:

⚠ *Административна бариера пред възстановяването на българско гражданство*

За българи, живеещи в чужбина, съществува изискване за медицинско удостоверение, което трябва да бъде издадено от лечебно заведение по местоживеене и по специфичен за българската система ред. В държави, в които няма аналог на изискваната лекарска комисия, това може да се превърне в практически непреодолима пречка дори за започване на процедурата по възстановяване на гражданството.

Проблемът се задълбочава от това, че удостоверение, издадено в България, също не решава въпроса – то може да бъде отказано именно защото не е издадено по

местоживеене. Така човек, който иска да възстанови българското си гражданство, може да се окаже в ситуация, в която нито държавата, в която живее, може да издаде изисквания документ, нито България приема документ, издаден тук.

Това е конкретен пример как административна процедура, създадена в различна институционална среда, може на практика да блокира връщането на българи към българското гражданство.

II. СЕМЕЙНА ПОЛИТИКА И УСТОЙЧИВИ НИВА НА РАЖДАЕМОСТ

Мерките в това направление са насочени не към механично стимулиране на броя на ражданията, а към **създаване на условия, при които хората могат да реализират желанието си за деца и да съчетават семейния живот с професионална реализация**.

Основен принцип на политиката е **защитата на постигнатия резултат като приоритет**. България не следва да изгражда демографската си стратегия около преследването на нереалистична цел от 2,1, а около дългосрочното поддържане на TFR над 1,5 и предотвратяването на връщане към значително по-ниски нива. През 2024 г. България е с най-високия TFR в ЕС — 1,72 живи раждания на жена, което прави защитата на този резултат стратегически приоритет, но не бива да ни успокоява.

Мярка 6. Бебешка кутия за всяко новородено - универсален стартов пакет на всяко новородено (по аналог на „Бебешкия ДНК пакет“)

Предлагаме държавата да предоставя символичен, но универсален стартов пакет („Бебешка кутия“) за всяко новородено дете в България, независимо от социално-икономическия статус на родителите. Кутията може да съдържа дрехи, аксесоари, мляко, хигиенни и първични медицински материали за първите 3 месеца от живота на бебето, информационни наръчници за ранно детско развитие, включително и съвети за **достъп до 31-те държавни Здравно-консултативни центъра за майчинско и детско здраве** (предоставящи безплатна специализирана медицинска и психологическа грижа). **В момента обаче над 90% от младите семейства у нас изобщо не знаят за тяхното съществуване.**

Инициативата може да се реализира чрез публично-частно партньорство между държавата и българския бизнес в детската индустрия, като самата кутия е проектирана да служи и като първо безопасно легло за кърмачето.

ДВИЖЕНИЕ ЗА НАЦИОНАЛНА КАУЗА

Препратка към европейския опит — Финландия

Финландският модел *Äitiyspakkaus* (родителски пакет) функционира от 1938 г. и се счита за основен фактор за постигането на най-ниските нива на детска смъртност в света. Пакетът се предоставя на всяко семейство и съчетава материална подкрепа с превантивна здравна грижа - получаването му е обвързано с преглед при акушер-гинеколог преди 4-тия месец от бременността.

Препратка към европейския опит — Шотландия и Ирландия

Шотландия въведе универсалната *Baby Box* през 2017 г. с над 93% обхват на всички новородени. Програмата доказа, че универсалният (а не доходно-ограниченият) подход

премахва социалната стигма, насърчава равнопоставения старт в живота и засилва контакта между младите семейства и публичните здравни служби.

Защити срещу злоупотреби и публично-частно партньорство

За мярката „Бебешка кутия“ рисковете от злоупотреба са свързани с препродажба на съдържанието, некачествени материали от доставчици или прекомерна административна тежест при разпределението:

- **Фискален профил и публично-частен модел на финансиране:** За разлика от пасивните социални плащания, мярката е проектирана като високоекспресивен публично-частен партньорски проект с нулева бюрократична тежест за бюджета. Стъпвайки върху над 10-годишния си опит с инициативата *„Направи го сега“*, в рамките на която ДНК вече осигурява на подпомогнатите семейства пакети с продукти и услуги на стойност над €10 000, Сдружението се ангажира да структурира модел за производство, брандиране, окомплектоване и логистика на символична кутия с пазарна стойност на съдържанието до €3 000 за всяко новородено. При регистрираните от НСИ **53 428 живородени деца за година**, общият брутен ресурс на продуктите в национален мащаб се равнява на над **€160 милиона**. Чрез привличане на българските производители от детската индустрия на производствена себестойност и оптимизиране на корпоративното спонсорство (CSR), реалният нетен разход за държавния бюджет се свежда до минимален публичен ресурс.

- **Електронно заявяване и ваучер през еЗдраве / НЗИС:** Кутията може да се заявява автоматично при регистрация на раждането в болницата през портала за електронно здравеопазване, като се изпраща директно до дома на семейството.

- **Маркировка срещу препродажба:** Всички текстилни и хигиенни елементи в кутията съдържат специален брандинг („Не е за продажба“), което предотвратява препродажбата им в търговски мрежи или онлайн платформи.

- **Обвързаност с ранна превенция:** Раздаването на пакета е обвързано със заверени задължителни прегледи по програма „Майчинско здравеопазване“, гарантирайки че майката е преминала през регулярните медицински наблюдения по време на бременността.

III. ПОЛИТИКИ ЗА ДЕМОГРАФСКА УСТОЙЧИВОСТ

ДВИЖЕНИЕ ЗА НАЦИОНАЛНА КАУЗА

Демографската политика не се изчерпва с броя на родените деца, смъртността или с размера на населението. Демографската устойчивост основно зависи от качеството на човешкия капитал — от това колко дълго хората живеят в добро здраве, доколко децата и младите хора получават необходимата подкрепа за развитие и образование и доколко обществото успява да предотвратява ранното отпадане от образование и пазара на труда.

Затова демографската рамка трябва да включва политики, които едновременно намаляват предотвратимата смъртност, подобряват здравния статус на населението и инвестират в образователното, психологическото и професионалното развитие на следващите поколения.

Мярка 7. Национална програма за намаляване на сърдечно-съдовата смъртност

- Фокусирана програма за превенция, ранна диагностика и достъп до лечение на сърдечно-съдови заболявания с цел намаляване на преждевременната смъртност и увеличаване на годините живот в добро здраве.
- Дигитализиране на Програмата за незаразни болести чрез автоматични нотификации през приложението „еЗдраве“ (НЗИС).

Мярка 8. Въвеждане на „Здравен талон за психологическа подкрепа“ с цел превенция и ранна подкрепа за психичното здраве на подрастващи и семейства

За да заработи моделът на достъпна извънучилищна подкрепа, се предлага въвеждането на следните нормативни и финансови промени:

1. Въвеждане на „Здравен талон за психологическа подкрепа“ (Промяна в Закона за здравното осигуряване)

- **Механизъм:** Създава се нов тип целево направление по НЗОК за деца и младежи. То се издава от личния лекар на детето **по писмено предложение (доклад) от училищния психолог** или педагогическия съветник, който е констатирал нужда от специализирана извънучилищна грижа.
- **Финансиране:** НЗОК сключва договори с дипломирани клинични психолози и психотерапевти в страната. Талонът покрива **до 10 терапевтични сесии годишно на дете**, които се заплащат изцяло от бюджета на Касата, без доплащане от страна на родителите.

2. Реформа във функциите на училищния психолог (Промяна в Наредбата за приобщаващото образование)

- **Роля на „диспечер“:** Законово се дефинира задължението на училищния психолог да извършва първичен скрининг. При установяване на риск, който надхвърля капацитета на училището, той изготвя официално становище до родителя и личния лекар за клинично насочване.
- Училищният психолог остава медиатор, който координира подкрепата за детето вътре в класна стая, **паралелно и в синхрон с външната терапия**.

3. Изграждане на Междуведомствена дигитална връзка (МОН и МЗ)

- Внедряване на защитен служебен модул между електронните системи на двете министерства (НЕИСПУО и НЗИС). Чрез него училищният психолог изпраща дигиталното становище директно в електронното здравно досие на детето. Това улеснява личния лекар при издаването на талона по НЗОК и елиминира административната тежест за родителите.

Настоящата институционална рамка в България поставя ясна граница между функциите на училищните психолози (които са част от приобщаващото образование по ЗПУО) и клиничната терапия (която е част от здравната система). Училищният психолог или педагогическият съветник имат единствено консултативни и медиаторски функции — те подпомагат адаптацията в клас и разрешаването на конфликти. Те **нямат правомощия, времеви ресурс и клинична квалификация** да провеждат дълбока терапия при тежки състояния като депресии, панически атаки, тревожни и хранителни разстройства.

Прехвърлянето на грижата „навън“ (към специалисти в общността) обаче се сблъсква с три критични бариери пред семействата:

- **Финансова тежест:** Към момента Националната здравноосигурителна каса (НЗОК) **не покрива самостоятелни сесии при клинични психолози и психотерапевти**. Това прехвърля огромни разходи изцяло върху семейния бюджет. За много семейства с по-ниски или средни доходи терапията се оказва финансово недостъпна.
- **Кадрови дефицит и географско неравенство:** Острият недостиг на детски психиатри в страната прави достъпа до навременна помощ практически невъзможен за децата извън големите областни центрове.

- **Липса на координация:** Липсва бърза и защитена институционална връзка между образователните институции (които първи улавят симптомите на депресия или агресия) и здравните специалисти, които могат да помогнат.

Като част от пакета с демографски стимули, държавата трябва да гарантира, че отглеждането на деца в България е подкрепено от сигурна социална и здравна мрежа. Нелекуваните психични проблеми при подрастващите водят до отпадане от образователната система, социално изключване и дългосрочно влошаване на качеството на човешкия капитал на нацията.

Премахването на финансовата бариера пред психичното здраве на децата е директна инвестиция в демографската стабилност и сигурността на българските семейства.

IV. СЪЩЕСТВУВАЩИ МЕРКИ, КОИТО ИЗИСКВАТ ПО-ДОБРА КОМУНИКАЦИЯ И ДОСТЪПНОСТ

Наред с новите предложения, Рамката на ДНК включва и съществуващи законови инструменти, чийто потенциал остава блокиран поради ниска информираност, сложен достъп или капсулирана бюрокрация. Не е достатъчно една мярка да съществува в закона — тя трябва да бъде разбираема, дигитално автоматизирана и пряко достижима за хората, за които е предназначена.

⇒ Мярка 9. Механизъм за последователно раждане – запазване на обезщетението при второ дете в рамките на 24 месеца (чл. 49, ал. 2 от КСО)

В България вече съществува механизъм по чл. 41 и чл. 49 от Кодекса за социално осигуряване, който при определени условия запазва размера на обезщетението от първото дете при раждане на второ дете, докато майката все още получава обезщетение за първото. Правилото по **чл. 49, ал. 2 от КСО** гарантира, че ако правото на обезщетение за второто дете възникне, докато още се изплаща обезщетение за първото или за отглеждането му до 2 години, за второто се запазва размерът на обезщетението за първото, ако той е по-благоприятен.

Това е чиста, действаща демографска мярка, която пряко намалява финансовата несигурност при решението за второ дете в по-кратък интервал.

Проблемът

ДВИЖЕНИЕ ЗА НАЦИОНАЛНА КАУЗА

Възможността практически не се комуникира към родителите. Информацията е „скрита“ в секция „Въпроси и отговори“ на сайта на НОИ, формулирана е на тежък административен език и за младите семейства не става ясно нито че съществува такъв механизъм, нито кога и как се прилага.

Решението на ДНК: Автоматично нотифициране и дигитална проактивност

- **Служебно известяване през еЗдраве / НОИ:** Внедряване на автоматична нотификация (SMS / e-mail / push нотификация в приложението „еЗдраве“) към майката при наближаване на 12-ия и 18-ия месец от възрастта на първото дете, разясняваща на достъпен език правата ѝ по чл. 49, ал. 2 от КСО и финансовата сигурност при планиране на последващо дете.

- **Активна комуникация:** Включване на ясен разяснителен модул като част от информационния съпровод в *Бебешката кутия за новородени*.

⇒ **Мярка 10. Скалиране и служебен обмен за данъчното облекчение за млади семейства с ипотечен кредит (чл. 22а от ЗДДФЛ)**

Съществуващото данъчно облекчение по **чл. 22а от ЗДДФЛ** за приспадане на платените лихви по ипотечен кредит намалява финансовата тежест за младите семейства, но настоящият лимит от €51 130 (100 000 лв.) от главницата е остарял спрямо пазарните реалности. Същевременно процесът е слабо познат, тромав и изцяло оставен на инициативата на гражданите, които сами трябва да изискват хартиени удостоверения от банките и да ги прилагат към годишната данъчна декларация.

Предложение за промяна и скалиране на чл. 22а, ал. 2 от ЗДДФЛ спрямо броя деца:

- **Семейство без деца:** признат лимит до **€50 000** (~100 000 лв.) от главницата;
- **Семейство с 1 дете:** признат лимит до **€75 000** (~150 000 лв.) от главницата;
- **Семейство с 2 деца:** признат лимит до **€100 000** (~200 000 лв.) от главницата;
- **Семейство с 3 или повече деца:** признат лимит до **€125 000** (~250 000 лв.) от главницата.

Финансов пример за ефекта върху семейния бюджет:

Семейство с две деца има ипотечен кредит от **€100 000** (~200 000 лв.) и през годината е платило **€5 000**(~10 000 лв.) лихви. При сегашния лимит от €50 000 се признава само съответната част от лихвите, свързана с първите €50 000 от главницата. При предложения лимит от €100 000 за 2 деца семейството ползва пълния размер на платените €5 000 лихви за намаляване на данъчната си основа. При 10% ДДФЛ това означава **€500 (~1 000 лв.) директно по-нисък данък за годината**, оставащ в семейния бюджет.

Решението на ДНК: Служебен обмен между НАП и търговските банки

- **Премахване на хартиената бюрокрация:** Въвеждане на задължителен служебен електронен обмен на данни между търговските банки и НАП.
- **Предварително попълнени декларации:** НАП служебно да зарежда размера на платените ипотечни лихви в предварително попълнената годишна данъчна декларация на гражданите. Семейството само потвърждава облекчението с един клик, без да събира документи или да посещава офис на НАП или банката.

Не е достатъчно една мярка да съществува в закона — тя трябва да бъде разбираема и достижима за хората, за които е предназначена.

IV. ИСКАНИЯ И ПРЕДЛОЖЕНИЯ КЪМ ПРАВИТЕЛСТВОТО ЗА ИНСТИТУЦИОНАЛНА РЕФОРМА В УПРАВЛЕНИЕТО

Въз основа на разкритата от официалния *Отчет за 2024 г. за изпълнение на Актуализираната национална стратегия за демографско развитие (защото публикуван за 2025 липсва към м.октомври 2026)* дълбока системна криза и управленски парадокс, изразяващи се в **Трите демографски уравнения на България**:

- **Раждаемост vs. Смъртност (Двойна разлика):** 50 241 живородени деца срещу 99 479 починали души за година — исторически нисък брой раждания у нас при почти двойно повече смъртни случаи. Отрицателният естествен прираст достига **49 238 души** — с близо 2 000 повече спрямо 2024 г., или колкото е приблизително цялото население на град като Габрово.

- **Заминаващи vs. Задържани и завръщащи се кадри**: 9 555 напуснали България (емигранти) vs. 44 640 заселили се в страната (имигранти). Положителният механичен прираст, който държавата отбеляза (общо +35 085 души), не се дължи на завръщащи се българи – те са едва 36,6%, а на заселващи се чужди граждани — предимно от Турция, Украйна и Сирия (по данни на НСИ). В същото време трудоспособни българи продължава трайно да напускат страната, без държавата да има ясна концепция за тяхното задържане или за връщането на диаспората ни у дома.

- **1,85 милиарда лева vs. 0% измерваема ефективност:** 1 850 000 000 лв. годишен публичен разход, разпиляни между 42 различни институции vs. липса на единно аналитично звено и мониторинг за ефекта от парите. Държавата отчита огромни финансови средства, разпределени „на парче“ от МТСП, МФ, МЗ, НЗОК, МОН, МВР, МО, БАН и над 30 други органа (включително за дейности като рутинни болнични прегледи, онлайн анкети или военни детски градини). Нито една институция у нас не измерва реалната възвращаемост на тези инвестиции (ROI/KPIs) спрямо задържаните и върнати кадри.

3-ТЕ ЧИСЛА НА ДЕМОГРАФСКИЯ ПАРАДОКС В БЪЛГАРИЯ

-49 238 | 42 | 946 милиона евро

1. Числото 946 милиона евро *(1,85 милиарда лева без ефективност)*

Контекст: 1 850 000 000 лв. (~945 880 000 €) годишен публичен разход.

Извод: Близо **1 милиард евро** публични средства се разходват ежегодно за рутинни болнични прегледи, онлайн анкети и военни детски градини, без нито една институция у нас да измерва реалната възвращаемост на тези инвестиции (ROI/KPIs) спрямо родените деца, задържаните кадри и върнатите българи.

ДВИЖЕНИЕ ЗА НАЦИОНАЛНА КАУЗА

2. Числото 42 *(Административен хаос)*

Контекст: 42 различни държавни институции, разпределящи демографския бюджет.

Извод: Държавната политика е разпиляна „на парче“ между МТСП, МФ, МЗ, НЗОК, МОН, МВР, МО, БАН и над 30 други органа. Липсва единно звено, липсва координация и никой не носи пряка отговорност за крайния резултат.

3. Числото -49 238 *(Отрицателен естествен прираст)*

Контекст: 50 241 родени срещу 99 479 починали.

Извод: Историческо дъно в абсолютния брой родени деца срещу повече от двойно по-висока смъртност. В резултат на този отрицателен естествен прираст България губи **-49 238 души годишно** — колкото е цялото население на град като Габрово или Асеновград.

Отчитайки, че управлението на демографската политика през МТСП блокира потенциала на страната, тъй като социалното министерство по дефиниция администрира пасивни помощи за уязвими групи, а не икономически растеж и привличане на кадри, **ДНК настоява за пълна промяна на институционалния модел и отправя следните 5 конкретни искания към правителството:**

1. Пряка надминистерска координация от Заместник министър-председател

Обединяваща и изискваща отчетност структура над МФ, МЗ, МОН, МЕУ, МВнР и МТСП, която да извади демографската политика от тесния социален контекст и да я издигне до нивото на национална сигурност и икономически приоритет.

2. Дигитално аналитично звено за мониторинг към МС (съвместно с МФ)

Внедряване на единна система за проследяване в реално време как се разходват тези 1,85 млрд. лв. и какъв е техният реален демографски KPI (ключов показател за ефективност) и ROI (възвращаемост на инвестицията) спрямо родените деца и задържаните кадри.

3. Обвързване на демографското планиране с бюджетния процес

Годишните планове да се подготвят едва след изготвянето на реален отчет за постигнатите резултати от предходната година, като неефективните мерки се прекратяват своевременно преди приемането на държавния бюджет. *(Позиция, за която изрично настоява и Националното сдружение на общините в България).*

4. Задължителна оценка на демографското въздействие на нормативните актове

Всеки нов закон и наредба да подлежи на задължителен анализ за отражението му върху раждаемостта, задържането на младите хора и вътрешната миграция преди неговото приемане.

ДВИЖЕНИЕ ЗА НАЦИОНАЛНА КАУЗА

5. Премахване на дублиращото стратегическо планиране

Отпадане на изискваните отделни общински и областни демографски стратегии, които генерират единствено бюрокрация и административна тежест без реален резултат на терен.

Настояваме за публична позиция и ясни ангажименти от министър-председателя, вицепремиерите и ресорните министри относно предложените мерки.

Вносител:

С уважение,

Андрей Арнаудов
Председател на УС на Сдружение „ДНК – Движение за национална кауза“